

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-48>

УДК 791.22:316.3(477)

Авер'янова Н.М.¹

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ХУДОЖНЄ КІНО У КОНТЕКСТІ ДЕКОНФЛІКТИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Анотація. Конфлікти відіграють надзвичайно важливу роль як у житті окремої людини, так і в бутті суспільства в цілому. Розв'язання будь-яких конфліктів потребує глибокого осмислення природи їхнього виникнення та динаміки перебігу. У працях зарубіжних і вітчизняних авторів конфлікт розглядається і як руйнівна сила, і як спосіб вирішення накопичених суперечностей у процесах взаємодії різних суб'єктів (індивідуальних, колективних). Конфлікт потрібно розглядати як один з видів соціальної взаємодії, учасниками якої можуть бути окремі індивіди, людські угруповання, організації, установи, суспільства, країни, держави тощо. Твори мистецтва, художньо зображаючи явища конфліктів і їхню суть, впливають на емоції людини та формують у неї ставлення до конфліктів, а також специфіку поведінки людини в конфліктних ситуаціях. Оскільки кіно є одним з найпопулярніших видів мистецтва сучасності, об'єднуючим творчість і виробництво, то саме кіно можна активно задіяти у процесі деконфліктизації українського суспільства. Кіно – засіб культури, освіти і пропаганди, воно наймасовіше з усіх видів мистецтв і саме в ньому об'єднані різні комунікативні системи. Крім цього кіно відіграє значну роль у таких сферах суспільного життя як розваги, наука та політика. Художнє кіно змушує глядача ідентифікувати себе з героями фільму і активно включати їхні ідеали, принципи, спосіб поведінки і мислення у своє реальне життя, тобто, зважаючи на тематику і сюжет фільму, художнє кіно може сприяти або підвищенню рівня конфліктних ситуацій у соціумі, або їхній нівеляції. Для зниження рівня конфліктності в українському соціумі варто зменшити кількість фільмів, що містять відверті покази насильства, криваві сцени та масштабні плани терору; необхідно збільшувати кількість якісних фільмів українського виробництва патріотичного спрямування.

Ключові слова: конфлікт, деконфліктизація, художнє кіно, патріотичне кіно, насильство в кіно.

Averianova Nina

Taras Shevchenko National University of Kyiv

FEATURE FILM IN CONTEXT OF DECONFLICTIZATION OF THE UKRAINIAN SOCIETY

Summary. Conflicts play an extremely important role in human life and in the existence of society. The resolution of any conflict requires a deep understanding of the nature of its occurrence and the dynamics of its development. In the works of foreign and domestic authors, the conflict is considered both as a destructive force and as a way to resolve the accumulated contradictions in the processes of interaction of various actors (individual, collective). Conflict should be considered as one of the types of social interaction in which individuals, groups of people, organizations, institutions, societies, countries, states and so on can participate. Works of art that artistically depict the phenomena of conflict and their essence affect human emotions. They form her attitude to conflicts, as well as the characteristics of human behavior in conflict situations. It is also important that the artistic understanding of the phenomena of conflicts complements, strengthens and facilitates the scientific analysis of the problems of conflicts and the dynamics of their passage. Since cinema is one of the most popular forms of modern art, combining creativity and production, it is cinema that can be actively involved in the processes of deconflicting Ukrainian society. Cinema is a means of culture, education and propaganda, it is the most massive of all types of arts and it is in it that various communication systems are combined. In addition, cinema plays a significant role in such spheres of public life as entertainment, science and politics. Fiction films make the viewer identify with the heroes of the film and actively incorporate their ideals, principles, behavior and thinking into their real life. Thus, the theme and plots of the film can contribute to either an increase in the level of conflict situations in society, or their leveling. To reduce the level of conflict in Ukrainian society, the number of films containing explicit scenes of violence, bloody scenes and large-scale plans of terror should be reduced. It is also necessary to increase the number of high-quality films of Ukrainian production in a patriotic direction.

Keywords: conflict, deconflictization, feature film, patriotic cinema, violence in cinema.

Постановка проблеми. Конфлікт варто розглядати як один з видів соціальної взаємодії, учасниками якої можуть бути окремі індивіди, людські угруповання, організації, установи, суспільства, країни, держави тощо. Оскільки суспільні сфери, в яких відбуваються конфлікти, є різноплановими (економічна, соціальна, політична, військова, ідеологічна та ін.),

то, відповідно, прояви конфліктів також різняться, як і методи та способи їхнього врегулювання [4]. А конфліктизація – це процес підвищення (посилення) рівня конфліктності у будь-якому соціумі як на індивідуальному, так і на колективному рівні [6].

Твори літератури, театру, музики, живопису, скульптури, кіно та інших видів мистецтва,

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1088-2372>

художньо зображаючи явища конфліктів і їхню суть, впливають на емоції людини та формують у неї ставлення до конфлікту і специфіку поведінки в конфліктних ситуаціях. В свою чергу, явища конфліктів, починаючи з давніх часів і до сьогодення, в різних художньо-образних формах відображають дійсність певної епохи та особливості історичного часу. Тому дослідження мистецьких творів, які спрямовують людину на вибір конфліктних або неконфліктних способів поведінки у вирішенні різних проблемних ситуацій, є актуальним і необхідним питанням нашого часу.

Аналіз наукових публікацій. Проблему конфлікту як суспільного явища вивчали ще стародавні мислителі, вчені Середньовіччя та Нового часу. Систематизація знань про конфлікти відбулася в кінці XIX – початку XX ст., коли зародились напрями та школи конфліктологічного спрямування, яскравими представниками яких були Е.У. Берджесс, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, К. Маркс, Г. Моска, Ф. Оппенгеймер, В. Парето, Г. Ратценхофер, В. Самнер, А.В. Смолл, Ж. Сорель, З. Фройд та ін. Із середини XX ст. почався активний розвиток конфліктологічних концепцій, у розробку яких значний внесок зробили М. Амстуті, Е. Берн, К. Боулдінг, Р. Дарендорф, Л. Козер, Т. Парсонс та ін. У вітчизняній науці проблемам конфліктів присвятили свої праці: Н. Андрущенко, О. Батрименко, Т. Воропаєва, Л. Герасіна, А. Гірник, Л. Гуменюк, О. Картунов, Г. Ложкін, М. Панов, М. Пірен, Г. Перепелиця, А. Слободянюк, М. Цюрупа та ін. [2]. При цьому велика кількість вчених світу погоджується з думкою, що на формування у людини установок, які визначають їхню поведінку в конфліктних ситуаціях, впливає мистецтво, зокрема, кіно (А.Я. Анцупов, А. Бандура, Г. Блумер, Д. Брайтман, Л. Берковіц, О.В. Виноградна, В.Я. Галаган, В.Ф. Орлов, О.М. Отич, Д. Росс, Ш. Росс, С. Томпсон, О.В. Федоров, С. фон Фейлітцен, О.О. Фурса, Р. Харріс, П. Хаузер, А.І. Шипілов, У. Шорт та ін.). Це і обумовило **мету даної статті** – визначити місце художнього кіно, як одного з видів мистецтва, у процесах деконфліктизації українського соціуму.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво як своєрідний універсальний спосіб буття здатне інтегрувати зовнішні культурні смисли в духовний світ людини. Воно, маючи здатність впливати на пізнавальну, емоційну та вольову сфери громадян, на їхню свідомість і підсвідомість, здатне змінювати цінності, ідеали, стереотипи й установки суспільства в цілому. Мистецтво, з його широкою системою комунікації, яка практично не має перешкод, має можливість транслювати інформацію на найширшу аудиторію; сприяти усвідомленню й осмисленню певних ідеологічних установок; воно є важливим засобом оптимізації духовного світу людини. Суттєво й те, що художнє осмислення явищ конфліктів доповнює, посилює та полегшує науковий аналіз проблем виникнення конфліктів і динаміки їхнього перебігу.

Оскільки кіно є одним з найпопулярніших видів мистецтва сучасності, об'єднуючим творчість і виробництво, то саме кіно можна активно задіяти у процеси деконфліктизації українського суспіль-

ства. Недаремно XX ст. пройшло під знаком розвитку кіномистецтва як нового комунікативного каналу. І навіть в новому ХХІ ст. – столітті Інтернету – кіно не втратило своєї сили, воно залишається таким же знаковим і впливовим у соціумі.

Художнє кіно – явище медіа, що активно впливає на широку аудиторію і транслює їй певний емоційний зміст. Кіно – засіб культури, освіти і пропаганди, воно наймасовіше з усіх видів мистецтв і саме в ньому об'єднані різні комунікативні системи. Окрім цього кіно відіграє значну роль у таких сферах суспільного життя як розваги, наука та політика. Специфіка художнього кіно в тому, що воно впливає на глибинні пластичні свідомості, торкається всіх струн душі людини та водночас відображає актуальні проблеми сучасності. Воно закріплює в свідомості людини факти з історії – правдиві чи надумані, транслює цінності – національні чи привнесені з інших культур, об'єднує людей, незважаючи на їх расу чи релігію, або навпаки – налаштовує людей один проти одного. Кіно надзвичайно схильне до міфологізації, до розробки і втілення міфологічних змістовно-образних моделей. Кіно, виносячи у сферу свідомості індивідуальні та соціальні міфи, переосмислює їх по новому, з врахуванням специфіки реальної дійсності.

Художнє кіно, завдячуючи своїй надмірній емоційності, гіперболізації, художньому прикрасненню та короткому часу (час демонстрації фільму), має можливість швидко донести до глядачів, закладену в ньому суть. Через яскраві художні образи кіно пропонує певні варіанти особистісного буття, спонукає до осмислення і аналізу дійсності, підказує вибір і зразок поведінки. Художнє кіно змушує глядача ідентифікувати себе з героями фільму і активно включати їхні ідеали, принципи, спосіб поведінки і мислення у своє реальне життя. Глядачі не переймаються проблемою достовірності художнього фільму, адже заздалегідь спрямовані на те, що художній фільм може бути повністю вигадкою. Вони під впливом емоційного враження сприймають ідею і готовий висновок, вкладені миттями у кінотвір. Про значення та вплив кіно на формування суспільної думки влучно висловився Георгій Почепцов: «Голлівуд називають міністерством мрії для всього світу. І це знову створює можливості для зовнішнього управління, при якому всі ми будемо мріяти про одне й те ж. Це сильний метод, який використовується і сьогодні, оскільки великі фінансові витрати на фільм вимагають чіткого знання віртуальних потреб глядача на чотири-п'ять років вперед, поки фільм буде створюватися» [10]. Таким чином, художнє кіно, зважаючи на його тематику і сюжет, відіграє значну роль у формуванні як агресивної, так і миролюбної поведінки людини, тобто воно може сприяти або підвищенню рівня конфліктних ситуацій у соціумі, або їхній нівелізації.

Вплив екранного насильства на глядачів ґрунтовно вивчали зарубіжні вчені, перш за все американські. Вже з кінця 20-тих рр. XX ст. зібрався значний фактологічний матеріал, який підтверджував думку, що зростання насильницьких злочинів у суспільстві багато в чому залежить від глядачів, які в своєму бутті наслідують героїв екрану. В 1969 р. при Міністерстві

охорони здоров'я в США за підтримки президента Річарда Ніксона було створено Науково-консультативний комітет з вивчення телебачення і соціальної поведінки. А вже в 1972 р. у звіті Комітету зазначалося, що існує тісний причинно-наслідковий зв'язок між продемонстрованим насильством на екрані та насильством у реальному житті [15, с. 9–12]. Зазначений висновок суттєво вплинув на громадськість у країні та за її межами, що сприяло подальшим серйозним дослідженням цієї проблематики. Проте культ насильства в кіно не слабшає і найбільш касовими фільмами залишались ті, в яких сюжети містять сцени вбивства, звалтувань, побиття та ін.

Такі організації як Американська академія педіатрії, Американська академія дитячої та підліткової психіатрії, Американська медична асоціація, Американська академія сімейних лікарів, Американська психологічна асоціація та Американська психіатрична асоціація підписали спільну заяву, в якій йшлося про негативні наслідки впливу насильства у ЗМІ на молоді і підкреслювалося, що існує зв'язок між насильством у ЗМІ та агресивною поведінкою дітей [16, с. 306–307]. Упродовж більш, ніж трьох десятиліть Американська академія педіатрії відстежувала кількість часу, який діти та підлітки витрачають на засоби масової інформації. У низці заяв академія виклала свої побоювання з приводу насильства та сексу в ЗМІ, зокрема у фільмах. У наші дні Американська академія педіатрії, як і раніше, надзвичайно стурбована статистичними даними щодо потенційно шкідливого впливу повідомлень і зображень у ЗМІ. Телебачення, незважаючи на нові технології (мобільні телефони та смартфони), залишається переважаючим засобом передачі інформації для молоді. За дослідженнями академії, середньостатистична американська дитина віком 8–10 років проводить майже 8 год. на день у мережах ЗМІ, діти старшого віку та підлітки – більше 11 год., а наявність телевізора в дитячій кімнаті збільшує зазначені цифри. В цілому, проведення часу в мережах ЗМІ – це основний вид діяльності молоді [14, с. 958]. При цьому, в 91% телевізійних фільмів присутнє насильство, навіть крайнє насильство [16, с. 307].

Науковці світу звертають увагу на те, що кінематограф, як у минулому, так і нині, досить часто презентує навколишній світ як зону небезпеки, де людське життя не становить цінності, де саме вбивство та жорстокість допомагають успішно вирішити будь-який соціальний конфлікт. Сцени насильства на екранах провокують глядачів, особливо молоді, до аналогічної поведінки в реальному житті, «кримінальні фільми породжують кримінальність» [13, с. 94]; такі фільми формують у людей жорстокість, агресивність і цинізм. Засилля агресії на екранах певною мірою можна пояснити комерційним чинником, адже демонстрація насильства – найбільш вигідний сюжет фільму. Створення художнього кіно, яке розкриває важливі та гострі проблеми суспільства, і при цьому захоплює глядачів, – задача складна, яка вимагає багато творчих сил, часу та таланту. А заповнення фільмів сюжетами бійок із застосуванням зброї чи без неї, кримінальними розбоями і вбивствами, погонями

та вибухами компенсує і слабкий сюжет, і посередню гру акторів, а також дозволяє відзняти фільм у короткий термін з невеликими бюджетними затратами. Окрім цього, такі фільми затребувані невибагливою аудиторією.

Кінематограф, маючи здатність впроваджувати нові напрями та тенденції в суспільстві, може сформулювати навіть зовсім протилежні для даного соціуму культурні цінності та ідеали. Наприклад, нові вимоги до кінофільмів, що претендуватимуть на премію BAFTA (The British Academy of Film and Television Arts – Британська академія кіно і телебачення) є яскравим прикладом впливу кіно на світобачення людей і суспільства в цілому. Фільми і серіали, що будуть подаватися на конкурс BAFTA, мають відповідати таким вимогам: 1) один або більше з головних героїв представляє меншість; 2) другорядні герої: 50/50 гендерний баланс, 20% з етнічної меншини, 10% LGBTQ (гомосексуалів, бісексуалів, трансгендерів, інтерсексуалів, асексуалів, людей, що не вписуються в традиційні рамки сексуальної орієнтації). Окрім цього 7% глухі і/або інваліди, «значна кількість» із нижчого соціально-економічного класу. При цьому головна сюжетна лінія повинна бути присвячена проблемам меншості. У серіалах ця лінія має бути присутньою у всіх серіях. Меншості – це жінки, національні, расові та етнічні групи, LGBTQ, інваліди, бідні, малосвічені [12, с. 212 – 213]. Такі фільми, з одного боку, будуть привертати уваги суспільства до проблем меншин, закликати терпимо ставитися до думок, поведінки і способу життя інших людей. А з іншого, – це прецеденти до конфліктних ситуацій у суспільстві, адже для його частини (можливо, досить значної) такі тенденції є неприйнятними, бо суперечать усталеним традиційним нормам. Щодо нашої держави, як стверджує фахівець із гендерних досліджень сучасності Ю. Стребкова, то через несприйняття проблем ЛГБТ, в Україні поширюються антигендерні рухи та антигендерні проекти, посилюється гендерна дискримінація [11]. Тому можна припустити, що кіно, яке буде дотримуватись вимог BAFTA, в українському соціумі викликати дисонанс і сприятиме виникненню конфліктних ситуацій.

Оскільки в Україні вже сьомий рік триває російсько-український збройний конфлікт, то для нашої держави є важливим питання – створення патріотичного кіно. Гібридна війна, яка ведеться Росією проти нашої держави, набирає все більших обертів. Специфікою гібридної війни є те, що вона офіційно не оголошується між країнами, а це надає певні переваги, наприклад, керівництву держави-опонента дистанціюватися від своїх нерегулярних військових формувань. Воєнні дії направлені не на фізичне знищення армії противника, а на її виснаження та деморалізацію. І хоча зазначені засоби були присутні в усіх війнах, проте саме в наш час надається перевага не фізичному силовому складнику, а інформаційно-психологічному [1]. У гібридній війні мистецтво, зокрема кіно, постає потужним засобом як пропаганди, так і контрпропаганди. Тому варто залучати в культурно-мистецьку практику, насамперед, українське мистецтво, українське кіно, адже воно акумулює культурно-історичний та емоційно-естетичний досвід минулих поколінь

українства, втілює і передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки, унеможлиблює прояви етнокультурної та духовної асиміляції нації.

Розуміння керівництвом нашої держави потужного впливу мистецтва на інформаційний простір країни сприяло впровадженню закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації» від 23 травня 2017 р. У ньому наголошується, що в загальному тижневому обсязі мовлення телерадіоорганізацій загальнонаціональної і регіональної категорій мовлення, які відповідно до ліцензій здійснюють ефірне та/або багатоканальне (цифрове) мовлення з використанням радіочастотного ресурсу, передачі та/або фільми, виконані державною мовою, мають становити не менше 75% загальної тривалості передач та/або фільмів (або їх частин) у кожному проміжку часу: 07.00 – 18.00, 18.00 – 22.00 [8]. Тобто в загальному тижневому обсязі мовлення телерадіоорганізацій частка фільмів і передач українською мовою збільшилась. Для місцевого телебачення була встановлена квота на контент державною мовою – 60%. При цьому фільми й передачі, трансляція яких допускається недержавною мовою, мають мати субтитри українською мовою. Позитивні зміни в культурно-мистецькій сфері спричинив і Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій» від 16 червня 2016 р. Згідно Закону, частку пісень українською мовою на телебаченні та радіо також збільшено [9]. Набув чинності у вересні 2019 р. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державної підтримки кінематографії» від 12 вересня 2019 р., який спрямований на розвиток і державну підтримку української кінематографії [7].

У 2020 р. було передбачено видатки з бюджету України на розвиток кіно патріотичного спрямування – 50 млн. грн [5]. На нашу думку, патріотичне кіно – це не обов'язково реконструкція минулого України та фільмування її відомих історичних осіб, це кіно і про людей, які ризикуючи власним життям захищають свою Батьківщину, працюють для її розвитку, рятують інших людей, наприклад, від наслідків аварій, ураганів, пожеж, повеней та різних непередбачуваних

обставин; це кіно, яке осмислює питання війни і миру; кіно про людей з гуманістичними принципами і високими духовними потребами, що активно їх відстоюють; про людей, які мають почуття власної гідності і вміють боротися за свої ідеали [3]. Сприйняття різних явищ у суспільстві, осудження чи схвалення поведінки людини у різних ситуаціях, зокрема і конфліктних, формуються за допомогою стереотипів, які демонструються у кіно. Тому фільми з такими сюжетами сприятимуть формуванню високих духовних потреб українського суспільства, слугуватимуть зміцненню національної єдності, що в цілому призводить до деконфліктизації суспільства.

Важливо те, що в останні роки в українському кінематографі з'явилися фільми патріотичного спрямування: художні фільми «Незламна» режисера Сергія Мокрицького, «Кіборги» та «Чужа молитва» режисера Ахтема Сеїтаблаєва, «Червоний» режисера Зази Буадзе та ін.; документальні фільми: «Воїни духу» Тетяни Кулаковської та Анни Мартиненко (про останні 5 днів героїчної оборони Донецького аеропорту), «На лінії вогню» Сергія Якименка, «Неоголошена війна. Щоденник пам'яті» Сніжани Потапчук, «Рейд. Сила нескорених», знятий Військовим телебаченням України та ін. Ці патріотичні фільми формують почуття гордості за свою націю, а також дають можливість спільній сприймати події в Україні крізь призму роз'яснень українських митців.

Висновки. Отже, мистецтво, зокрема художнє кіно, можна ефективно використовувати як перспективний напрям деконфліктизації українського суспільства. Для зниження рівня конфліктних ситуацій у соціумі варто зменшити кількість фільмів, що містять відверті покази насильства, криваві сцени та масштабні плани терору. Важливо формувати у реципієнтів, особливо в молодого покоління, вміння аналізувати отриману інформацію та протистояти спробам маніпулювань через екран. Необхідно збільшувати кількість якісних конкурентоспроможних фільмів українського виробництва та на українську тематику, поліпшувати стан об'єктів культурної спадщини, забезпечувати громадянам доступність до мистецьких надбань. Українське кіно повинно активно протистояти процесам розкультурення, бездуховності, конфліктизації та деукраїнізації в суспільстві, що сприятиме єдності в суспільстві та його деконфліктизації.

Список літератури:

1. Авер'янова Н.М. Гібридна війна: російсько-українське протистояння. *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). С. 30–34.
2. Авер'янова Н.М. Особливості збройного конфлікту в Україні. *Українознавчий альманах*. 2019. Випуск 25. С. 8–13.
3. Авер'янова Н.М. Художнє кіно як системний засіб впливу на процес консолідації українства. *Zbior artykulow naukowych «Rozwoj i praktyka» (Zakopane, 29.12.2017)*. Warszawa, 2017. Р. 62–64.
4. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України: неоколоніальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 145. № 6. Ч. 2. С. 7–11.
5. Бюджет Міністерства культури та інформаційної політики на 2020 рік затверджено в розмірі 8,16 млрд. грн. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/byudzheth-ministerstva-kulturi-ta-informacijnoyi-politiki-na-2020-rik-zatverdzheno-v-rozmiri-816-mlrd-grn>
6. Воропаєва Т.С. Конфліктизаційні та деконфліктизаційні процеси в Україні: соціально-філософські аспекти. *Научний взгляд в майбутнє*. 2018. Випуск 10. Т. 2. С. 49–56.
7. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державної підтримки кінематографії». *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-20>
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації». *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2054-19>

9. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій». *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1421-19>
10. Почепцов Г. Комиксы и телесериалы как инструкции по массовому поведению. *Media Sapiens* (20.10.2019). URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/23665/2019-10-20-komiksy-i-teleserialy-kak-instruktsii-po-massovomu-povedeniyu/>
11. Стребкова Ю. Роздуми про своїх, чужих та інакших. *Гендерна парадигма освітнього простору*. 2017. № 5. С. 34–44.
12. Фісенко Т.В. Кінематограф у формуванні громадської думки. *Обрії друкарства*. 2020. № 1(8). С. 205–223.
13. Bisky L., Wiedemann D. *Der Spielfilm. Rezeption und Wirkung*. Berlin : Kunst und Gesellschaft, 1985.
14. Children, Adolescents, and the Media. *Pediatrics. American Academy of Pediatrics*. 2013. № 132(5). Pp. 958–961.
15. Comstock G.A. New Research on Media Content and Control (Overview) / Comstock G.A., Rubinstein E.A. (eds.). *Television and Social Behavior*. Vol. 1. Media Content and Control. Wash., D.C. : U.S. Govt. Printing Office, 1972.
16. Keilah A. Worth, Jennifer Gibson Chambers, Daniel H. Nassau, Balvinder K. Rakhra, James D. Sargent. Exposure of US Adolescents to Extremely Violent Movies. *Pediatrics. American Academy of Pediatrics*. 2008. № 122(2). Pp. 306–312.

References:

1. Averianova N.M. (2017) Gibrydna vijna: rosijs'ko-ukrayins'ke protystoyannya [Hybrid warfare: Russian-Ukrainian confrontation]. *Molodyj vchenyj*, no. 3(43), pp. 30–34. (in Ukrainian)
2. Averianova N.M. (2019) Osoblyvosti zbrojnego konfliktu v Ukrayini [Features of the armed conflict in Ukraine]. *Ukrayinoznavchij al'manax*, vol. 25, pp. 8–13. (in Ukrainian)
3. Averianova N.M. (2017) Hudozhnye kino yak systemnyj zasib vplyvu na proces konsolidaciyi ukrayinstva [Feature film as a systemic means of influencing the process of consolidation of Ukrainians]. *Zbiro artykulov naukovykh «Rozvoj i praktyka» (Zakopane, 29.12.2017)*. Warszawa, pp. 62–64. (in Ukrainian)
4. Averianova, N.M. & Voropayeva, T.S. (2019) Mizhderzhavnyj zbrojnyj konflikt na terenax Ukrayiny: neokolonial'nyj vymir [Inter-state armed conflict on the territory of Ukraine: the neo-colonial dimension]. *Gileya: naukovyj visnyk*, vol. 145, no. 6, part 2, pp. 7–11. (in Ukrainian)
5. Byudzhet Ministerstva kul'tury ta informacijnoyi polityky na 2020 rik zatverdzheno v rozmiri 8,16 mlrd. grn [The budget of the Ministry of Culture and Information Policy for 2020 has been approved in the amount of UAH 8.16 billion] (2020) *Uryadovyj portal*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/byudzhet-ministerstva-kulturi-ta-informacijnoyi-politiki-na-2020-rik-zatverdzheno-v-rozmiri-816-mlrd-grn> (in Ukrainian)
6. Voropayeva T.S. (2018) Konfliktyzacijni ta dekonfliktyzacijni procesy v Ukrayini: social'no-filosofs'ki aspekty [Conflictization and Deconflictization Processes in Ukraine: Social-Philosophical Aspects]. *Nauchnyi vzgliad v budushch*, issue 10, vol. 2, pp. 49–56. (in Ukrainian)
7. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy shchodo derzhavnoi pidtrymky kinematohrafi» [Law of Ukraine «On Amendments to the Budget Code of Ukraine on State Support of Cinematography»]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-20> (in Ukrainian)
8. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakyx zakoniv Ukrayiny shchodo movy audiovizualnyx (elektronnyx) zasobiv masovoyi informaciyi» [The Law of Ukraine «On Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning the Language of Audiovisual (Electronic) Mass Media»]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2054-19> (in Ukrainian)
9. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakyx zakoniv Ukrayiny shchodo chastky muzychnyx tvoriv derzhavnoyu movoyu u programax teleradioorganizacij» [The law of Ukraine «On amendments to some laws of Ukraine regarding the share of musical works in the state language in programs of television and radio organizations»]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. URL URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1421-19> (in Ukrainian)
10. Pohepczov G. (2019) Komiksy i teleserialy kak instrukcii po massovomu povedeniyu [Comics and TV series as instructions for mass behavior]. *Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/23665/2019-10-20-komiksy-i-teleserialy-kak-instruktsii-po-massovomu-povedeniyu/> (in Russian)
11. Strebkova Yu. (2017) Rozdumy pro svoyix, chuzhyx ta inakshyx [Reflections on their own, others and others]. *Gender na paradygma osvithnogo prostoru*, no. 5, pp. 34–44. (in Ukrainian)
12. Fisenko T.V. (2020) Kinematograf u formuvanni gromads'koyi dumky [Cinema in the formation of public opinion]. *Obriyi drukarstva*, no. 1(8), pp. 205–223. (in Ukrainian)
13. Bisky, L. & Wiedemann, D. (1985) *Der Spielfilm. Rezeption und Wirkung*. Berlin: Kunst und Gesellschaft.
14. Children, Adolescents, and the Media (2013). *Pediatrics. American Academy of Pediatrics*, no. 132(5), pp. 958–961.
15. Comstock G.A. (1972) New Research on Media Content and Control (Overview) / Comstock G.A., Rubinstein E.A. (eds.). *Television and Social Behavior*, vol. 1. Media Content and Control. Wash., D.C.: U.S. Govt. Printing Office.
16. Keilah, A. Worth & Jennifer Gibson, Chambers & Daniel, H. Nassau & Balvinder K., Rakhra & James D., Sargent (2008) Exposure of US Adolescents to Extremely Violent Movies. *Pediatrics. American Academy of Pediatrics*, no. 122(2), pp. 306–312.